

0 3 cm 0 3 cm 0 3 cm 0 3 cm

3 pav. Gruževskių herbinio koklio fragmentas. R. Sprindžio nuotr.

Fig. 3. A heraldic stove tile fragment bearing the Gruževskiai Family's coat of arms.

4 pav. Bilevičių herbinio koklio fragmentas. R. Sprindžio nuotr.

Fig. 4. A heraldic stove tile fragment bearing the Bilevičiai Family's coat of arms.

5 pav. Podberskių herbinio koklio fragmentas. R. Sprindžio nuotr.

Fig. 5. A heraldic stove tile fragment bearing the Podberskiai Family's coat of arms.

6 pav. Herbinio koklio Łabędź motyvu fragmentas. R. Sprindžio nuotr.

Fig. 6. A heraldic stove tile fragment decorated in the Łabędź motif.

trinėje dalyje, 1,2 m gylyje, atidengtas dar vienas apie 40 cm pločio mūro fragmentas (M-2). Jis prastos būklės, orientuotas ŠR–PV kryptimi. Mūras tęsiasi už šurfo PV ribos. Jį sudaro viena eilė akmenų ir puspl yčių, rištų kalkių skiediniu. Mūro apačia pasiekta apie 1,5 m gylyje.

Žvalgomųjų tyrimų metu aptikta ir inventorinta 90 radinių. Daugiausia plokštinių herbinių koklių, puoštų polichromine glazūra ir augaliniais ornamentais – akanto lapais. Ant kai kurių fragmentų matyti „1664" data ir nuo 1591 m. dvarą valdžiusių Gruževskių šeimos *Lubicz* herbas (3 pav.), Bilevičių – *Mogila* herbas (4 pav.), Podberskių – *Dębno* herbas (5 pav.), taip pat raidės *JGMSP* (*Jerzy Gruzewska Marianna Samsonowna Podberska*), *SZ* (*Sędzina* Žmudzka), *Łabędź* herbu (6 pav.), gyvūnais. Radiniai perduoti KKM.

The Kelmė Manor House

In 2023, exploratory excavation took place in the vicinity of the Kelmė Manor house at 15 Dvaro Street in Kelmė (W Lithuania), comprising three 1 x 1 m test pits and one 2.5 x 2 m test pit (8 m^2 in total; Fig. 1). Test pits 1–3 revealed only 19th- and 20th-century cultural layers with associated finds. Test pit 4 revealed a cultural layer consisting of 6 distinct horizons (Fig. 2). The layer was 3.5 m in thickness and yielded numerous 17th- and 18th-century finds (Figs. 3–6). The bulk of the finds was comprised of flat heraldic stove tile fragments bearing the coat of arms of the Gruževskiai (Lubisz), Bilevičiai (Mogila), and Podberski (Dębno) families.

Gintautas Zabiela,
Jurgita Viršilienė

Tyrimai Anykščių dvarvietėje

2023 m. rugsėjį Anykščių rajono savivaldybės administracijos užsakymu atlikti detalieji tyrimai Anykščių dvarvietės (UK 17146) (Anykščių miestas) PV pakraštyje, į ŠV nuo esamo menų inkubatoriaus pastato ir į PV nuo Anykščių regioninio parko ūkinio pastato, apie 0,2 ha ploto sklype. Šioje teritorijoje savivaldybė ateityje ketina įkurti menų inkubatorių, tad tyrimų tikslas buvo įvertinti čia esantį archeo-

loginį kultūrinį sluoksnį. Čia dar 1990 m. buvo identifikuotas geležies amžiaus gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, kuris kiek plačiau tyrinėtas 2004 ir 2010 m.

Dvarvietę 1990 m. identifikavo G. Zabiela. Tais pačiais metais ir 1993, 2005, 2007, 2008, 2010 ir 2022 m. jis ją ir tyrinėjo (*ATL 1990 ir 1991 metais*, 1992, t. II, p. 44–48; *ATL 2005 metais*, 2006, p. 193–195; *ATL 2007 metais*, 2008, p. 271–273; *ATL 2008 metais*, 2009, p. 259–262; *ATL 2010 metais*, 2011, p. 267–269; *ATL 2022 metais*, 2023, p. 580). Be jo, archeologinius kasinėjimus 1991 m. atliko G. Puodžiūnas (*ATL 1992 ir 1993 metais*, 1994, p. 245), 2004 m. – R. Jonaitis (*ATL 2004 metais*, 2006, p. 146–150), 2007 m. – D. Ribokas (*ATL 2007 metais*, 2008, p. 259–261), 2009 m. – R. Šiaulinskas (*ATL 2009 metais*, 2010, p. 497), 2011 ir 2013 m. – E. Butėnas (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 246–253; *ATL 2013 metais*, 2014, p. 197), 2012 m. – L. Kvizikevičius (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 276–278), 2023 m. – D. Petrulis. Iki 2023 m. įvairiose dvarvietės dalyse ištirtas bendras 2748,25 m^2 plotas, aptikti I tūkst. vidurio neįtvirtintos gyvenvietės ir XVI–XIX a. dvarvietės kultūriniai sluoksniai su įvairiais to laiko radiniais. 2023 m. Anykščių dvarvietėje įvyko Lietuvos archeologijos istorijoje unikalus atvejis, kai viename ir tame pat objekte tuo pačiu laiku ir praktiškai toje pačioje vietoje dirbo dvi skirtingos archeologinės ekspedicijos, turėjusios skirtingus tikslus ir finansuojamos skirtingų užsakovų (kitus tyrimus čia vykdė D. Petrulis – žr. p. 176–184).

Didžiojoje statybai numatytos teritorijos dalyje iki XX a. pabaigos plytėjo daržai, tad tyrimai pradėti nuo žvalgymų metalo detektoriais (juos atliko MINK klubo 7 nariai). Paviršinis sluoksnis čia labai užterštas XX a. metalu. Iš fiksuotų 48 dirbinių neabejotinai archeologiniais radiniais gali būti laikomos tik 3 monetos: Lenkijos Jono Kazimiero 1665 m. šilingas, LDK Jono Kazimiero 1652 m. 2 denarai ir Rygos Gustavo II Adolfo nenustatytų metų šilingas.

2023 m. Anykščių dvarvietės PV pakraštyje buvo ištirta 30x2 m dydžio perkasa 1 (60 m^2 plotas) padarant kultūrinių sluoksnių pjūvį numatomoje statybos teritorijoje. Bendras kultūrinio sluoksnio storis perkasoje siekė nuo 30 cm iki 1,25 m ir susidėjo iš 2 chronologiškai ir funkciškai skirtingų sluoksnių.

Viršutinis 40–50 cm storio dvarvietės kultūrinis sluoksnis suardytas įdirbant daržus iki įžemio perkasos ŠR dalyje ir suformuotas iš žemyn nuarto dirvožemio PV dalyje. Jame aptinkama XVII–XVIII a. radinių, daugiausia keramikos šukių, viršutinėje dalyje radiniai gausiai persimaišę su labai įvairiais XX a. dirbiniais. Rašytinių šaltinių duomenimis, Anykščių dvaras gyvavo nuo XV a. II pusės iki XIX a. I pusės (Baliulis A., Anykščiai XV–XVIII a., *Anykščiai istorijoje, literatūroje, atsiminimuose*. Vilnius, 1992, p. 51–69). Ankstyviausias radinys yra suardytame viršutiniame sluoksnyje – tai LDK Jogailos sidabrinis denaras, kaldintas apie 1387–1388 m., su liūtu vienoje pusėje ir dvigubu kryžiumi kitoje pusėje (monetą identifikavo E. Remecas). Jos dydis 15,5x11,5 mm, storis 0,6 mm, svoris 0,683 g (1 pav.). Dvarvietės laikotarpiui reikėtų skirti ir geležinį įtveriamąjį 15,6 cm ilgio peilį 10,3 cm ilgio ir 1,8 cm pločio ašmenimis. Jam priklauso ir 7 koklių nedideli fragmentai (6 iš jų augaliniu ornamentu), 7 smulkios langinio stiklo duženos, arti šimto apžiestų ar žiestų neglazūruotų keramikos šukių, 21 viduje glazūruota, 8 abiejose pusėse glazūruotos ir 7 išorėje glazūruotos šukės. Jos daugausia neornamentuotos. Iš išskirtinių keramikos šukių paminėtinos 2 keptuvių kojelės ir viena rankena. Suardytą dvarvietės sluoksnį ir radinius datuoja biloniniai Rygos Karolio Gustavo (1611–1632) ir Kristinos 1638 m. šilingai, ATR Jono Kazimiero 16?? m. varinis šilingas,

1 pav. LDK Jogailos sidabrinis denaras. G. Zabielos nuotr.

Fig. 1. A silver denar of Jogaila of the Grand Duchy of Lithuania.

variniai ATR Jono Kazimiero 1665 m. ir 2 tiksliau nenustatytų datų (nutrinti) šilingai. Zooarcheologinė medžiaga buvo išlikusi gana prastai, tad nustatyta tik daug arklių kaulų (šioje teritorijoje anksčiau ir 2023 m. D. Petrulio buvo rasta užkastų arklių palaikų dalių) (dr. G. Piličiauskienės tyrimai). Kokių nors dvarvietės struktūrų sluoksnyje nerasta, tad panašu, kad čia būta periferinės jos dalies.

Perkasos vidurinėje dalyje po dvarvietės sluoksniu aptiktas tamsiai pilkas geležies amžiaus neįtvirtintos gyvenvietės kultūrinis sluoksnis, kurio viršutinė iki 60 cm storio dalis apardyta dvaro laikais. Apatinė iki 30 cm storio šio sluoksnio dalis, esanti virš įžemio – smėlio ar šlyno, yra šiek tiek tamsesnė, su daug degusių akmenų ir lipdytine keramika. Šis sluoksnis išlikęs 8 m pločio juostoje (2 pav.). Tai išlikęs nesuardytas šios gyvenvietės kultūrinis sluoksnis. Jame gana gausiai rasta lipdytinės lygios keramikos (registruotos 168 stambesnės) ir grublėtosios (52) šukių. Šiam sluoksniui priklauso ir molinis šviesiai rudo molio dvigubo nupjauto kūgio formos 3,7 cm skersmens, 19 g svorio verpstukas, 2 kitų verpstukų pusės (dvigubo nupjauto kūgio formos, puošto 3 įspaustų brūkšnelių linijomis, ir cilindrinio, puošto 7 įspaustomis linijomis), geležinis įtveriamasis 10,8 cm ilgio peilis nulūžusiu ašmenų smaigaliu (3 pav.). Tiksliau sluoksnį datuoja 2 ^{14}C datos: 662–777 m. (1283±28) (FTMC–AV56–1) ir 674–779 m. (1251±28) (FTMC–AV56–2).

2 pav. Geležies amžiaus neįtvirtintos gyvenvietės kultūrinis sluoksnis perkasoje 1, 1 m gylyje, iš PR (drono). G. Zabielos nuotr.

Fig. 2. A top-down view (via a drone) of the cultural layer of an unfortified Iron Age settlement in trench 1, at a depth of 1 m, from the SE.

Neįtvirtintos gyvenvietės kultūriniam sluoksniui galima skirti ir 3 nedidelius geležies šlako gabalėlius, 2,9 cm ilgio geležinę smailę ir porą akmeninių trintuvų viena šlifuota plokštuma. Archeobotaniniai tyrimai (K. Minkevičius) parodė, kad čia esama tik nedaug paprastojo miežio ir sėjamojo rugio sėklų, o tai

3 pav. Geležies amžiaus neįtvirtintos gyvenvietės radiniai: verpstukai ir geležinis peilis. G. Zabielos nuotr.

Fig. 3. Finds from an unfortified Iron Age settlement: spindles and an iron knife.

4 pav. Brūkšniuotoji keramika. G. Zabielos nuotr.

Fig. 4. Brushed pottery.

būdinga to laiko gyvenvietėms, zooarcheologiniai (dr. G. Piličiauskienė) – kelis galvijo dantis. Perkasos PV dalyje Anykštos upės link geležies amžiaus gyvenvietės kultūrinį sluoksnį keičia rusvas humusingas apatinėje dalyje molingas dirvožemis – šalia jos buvęs drėgnas Anykštos krantas.

Iš ankstesnių radinių paminėtinos 5 brūkšniuotosios keramikos šukės, rastos įvairiose neįtvirtintos gyvenvietės sluoksnio dalyse (4 pav.), ir 5 titnago nuoskalos (nustatė T. Rimkus). Tai, matyt, kur nors aplinkoje buvusių ankstyvesnių gyvenviečių liekanos.

Archeologiniai radiniai ir archeobotaninė medžiaga perduoti saugoti AM, gyvulių kaulai saugomi GTC.

The Anykščiai Manor Site

In 2023, the excavation of a single 60 m^2 trench (30 x 2 m) was carried out on the SW side of the Anykščiai Manor site (Anykščiai, E Lithuania). The recorded cultural layer was between 30 cm and 1.25 m thick. Its upper 50 cm section represents the manor occupation period, which was dated to the 17th–18th centuries based on associated finds such as coins, pottery and a few stove tile fragments. A rare silver denar of Jogaila, the Grand Duke of Lithuania, was also found in this section (Fig. 1). A relatively well-preserved cultural layer identified as that of an unfortified Iron Age settlement was unveiled in an 8-m-wide strip, beneath the manor occupation layer which had been heavily disturbed by ploughing (Fig. 2). Key finds included hand-built smooth and rusticated pottery, an in-tact spindle and 2 spindle fragments, and a hafted iron knife (Fig. 3). The layer yielded ^{14}C dates in the range of the 7th–13th centuries. Several hand-built brushed pottery sherds (Fig. 4) and flint flakes indicate the presence of earlier settlements in the area.